

sredinama separacija vodi čišćenju prostora. Naročito je "duboka Evropa" sanduk napetih i promenljivih identiteta (Boyadijev). Najstariji kontinent dubok je, jer sadrži niz identiteta koji se preklapaju kod različitih naroda. Formiranje identiteta je dinamičan, ali i manipulativan proces. Nezamisliv je bez oslonca na prošlost. Identitet je povezan sa sećanjem na poreklo. Ukoliko je sećanje povezano sa grupom, oblašću, nacijom ili nekom širom strukturom, nužno je političko. Političarima je vrlo važan smisleni kontekst sadašnjosti, ali i prošlosti, tj. relativno koherentno povezivanje prošlosti i sadašnjice. U svakoj celovitijoj ideologiji prisutan je odgovor na pitanje kako sadašnjost nastaje iz prošlosti, koje su pokretačke snage, a koje smetnje, ko su žrtve, a ko dželat. Što se slika odgovorne prošlosti smislenije povezuje sa teškoćama sadašnjice i što se snažnije podudara sa nadama šireg kruga ugroženih, to historiografija postaje važnija u svaranju saglasnosti. Sećanje na prošlost treba da stvori osećaj kontinuiteta i da bude pokretač razvoja. Sadašnjost je smeštena na kraju kolektivnog puta kao smisleno, nužno i nezamenljivo stanje. Idejni pokretač promena jeste poimanje sadašnjosti kao neadekvatnog izraza herojske mitološke prošlosti. Cilj je obnova ideala koji su izgubljeni u nesavršenoj sadašnjici. Dakle organizovano sećanje je stalno ponovno tumačenje sadašnjosti u terminima prošlosti da bi se odlučilo o budućnosti. Na Balkanu je Evropa najdublja (Kluitenberg 1999), pa su i sukobi oko identiteta i sećanja najdramatičniji: sporovi oko istorije, teritorije, jezičkog i verskog identiteta imaju tradicionalno nasilan karakter i povezani su sa najkonfliktnijim poglavljima istorije Evrope. U epohi globalizacije ovi sukobi još su akutniji.

Raširenost pojma identitet u stručnim raspravama smanjila je njegovu pojamovnu jasnoću i izražajnu oštrinu. Identitet iskazuje najviše rodni, državni i nacionalni sadržaj. U raspravama oko identiteta nema mestu pojmu klasa. Obično se zaboravlja da identitet nije monolitni nepromenljivi entitet nego pretežno ideološka tvorevina. Identitet je "plastična reč" (U. Porsen), ekspanzivno se širi u razne discipline, a začuđujuće je sadržinski siromašna. Jezik identiteta je sadržinski prazan, pa se otuda naširoko koristi jer je u stanju da prikriva realne sadržaje. Identitet i nacionalni identitet su ključne reči žargona nove epohalne svesti. Pojam kapitalizam krajem 20. veka lišen ozbiljne realne suprotnosti kao da gubi smisao: gotovo da je iščezlo sećanje na ponižene i ugnjetene koji su se bunili protiv eksploatacije. Novo društvo nema konzistentnu ideologiju. Klasična kritika ideologije danas se suočava sa teškoćama, da pored racionalne rekonstrukcije ideologije kao "nužno lažne svesti", razume i iracionalne uzroke formiranja ideologije. Nacija, a ne klasa, sve više daje složenom promenljivom odnosu jedinke i društva konkretno zvučno ime, kojim svaki član društva postaje ispravni pripadnik nadindividualne celine. Nacija unosi red u društvenu stvarnost. Realni raspad starih klasnih struktura stvara difuzni strah od društvene izolacije. Preokret 1989/90. nužno je otvorio pitanje prevrednovanja žrtvi i dželata u istoriji kratkog 20. veka. Nakon nestanka hladnog rata pitanje "Ko smo mi"? prepliće se sa pitanjem krivice, a novi identitet sa novim žrtvama. Oba pitanja povezana su sa poreklom. U žargonu jedinstva to se naziva "nacionalni identitet" (Claussen 2000). Karijera reči identitet je kao i reči "etnicitet" i "holokaust" počela u drugoj polovini 1970-ih. U SAD od 1960-ih počinje obnova traganja za korenima kod akademskih srednjih slojeva – kao reakcija na propale društvene promene iza kojih stoji šifra "1968". Što se društvo manje shvata kategorijama klasne analize, to se ono više pretvara u svet konkurentskih srednjih slojeva, čija se samosvest o vlastitoj posebnosti oslanja na poreklo. Poreklo postaje sadržinska kategorija u žargonu novog nacionalnog jedinstva. Neodređeni izrazi poput identiteta sa učvršćenjem novog žargona epohalne svesti stiču autoritet. Iz najpre teško razumljive reči nastaju u praksi opštenja šifre, čije korišćenje